

KERTINĖ PARAŠTĖ

„Tarybinė“ literatūra — vien rusiškoji?

Pastarųjų metų įvykiai Sovietų Sąjungoje pagyvino amerikiečių susidomėjimą ta jėms vis dar mįslinga, egzotiška teritorija, vadinama TSRS. Šio pagyvėjusio dėmesio vaisius yra ir Amerikoje neseniai pasirodžiusios antologijos: „Nauja sovietinė proza: šešiolikos novelių“ ir „Dabartinė amerikiečių ir sovietinė proza bei poezija“ (*The New Soviet Fiction: Sixteen Short Stories*, Aveville Press, 1989; *The Human Experience: Contemporary American and Soviet Fiction and Poetry*, New York: Knopf, 1989). Nors pati „sovietinės“ literatūros sąvoka yra absurdiška, tokios antologijos vis dėlto gali padėti susipažinti pasaulį su Sovietų Sąjungos tautų, įskaitant ir lietuvių, literatūra. Bet nesukubėkime džiaugtis, pirmiau žvilgtelėkime į tų antologijų turinį.

Novelių rinkinį „Nauja sovietinė proza“ redagavo ir įvadą jai parašė su pažangia rusų literatūru grupe siejamas Sergejus Zalyginas. Kokią daugiatautę literatūros vaizdą pateikia *Novy mir* redaktorius, prievartinės kolektyvizacijos kritikas, per tvarkos rėmėjas ir kovotojas už ekologiją? Šešiolikos autorių būryje randame vieną estą (Arvo Valton), vieną gruziną (Revaz Mišeladze) ir vieną azerbaidžianietį (Elčin). Bulat Okudžava, nors gruzinų kilmės, rašo rusiškai ir priklauso rusų literatūrai. Visos antologijos spausdinamos novelės, išskyrus Valtono „Meilė Mustamagi priemiestyje“, išverstos iš rusų kalbos. „Liberaliam“ antologijos redaktoriui „sovietinė“ literatūra iš esmės yra rusų literatūra, pajavirinta imperijos pakraščiu ornamentika. Savo įvade jis aiškina, jog antologijai atrinko rašytojus, kurie sunkiaisiais metais sugebėjo atsispirti spaudimui iš viršaus, ir iš apačios. Bet Zalyginas tekalba apie rusų klasikų, rusų literatūros tradicijų, ne žodelyčių neužsimena nerusų tautų ir jų literatūrinių tradicijų.

O kaip su kita antologija? Ją, tikra „kultūrinio bendravimo“ dvasia, redagavo bendras Sovietų Sąjungos ir Amerikos kvakerių (protestantų religinės sekos) komitetas. Skaitome vyriausių redaktorių amerikiečio pro-

zininko William Styron ir rusų rašytojo Danilo Granin parašytus įvadu ir girdime tą pačią dainą. Styron atranda labai daug panašumų tarp amerikiečių ir sovietinių „rusų“, tarp tų dviejų „didžiųjų visuomenių“, jų ydų ir stiprybių. Jo ateities vizijoje „Kalifornijos gyventojas ir Kijevo pilietis yra dvasiniai broliai ir seserys“. Danilas Graninas pasisako už perestroiką, demokratiją ir glasnost, atmeta hegemoniškumą ir paskelbia, kad žmonės ir jų idealai įvairiose šalyse yra įvairūs. Bendra redakcinė kolegija pritaria abiem redaktoriams ir cituoja 17-ojo šimtmečio kvakerį William Penn (kurio vardu pavadinta Pensilvanijos valstybė), raginąsį tautas bei religijas gerbti, mylėti viena kitą ir gyventi santaikioje.

Kalbant apie tautas, ir šioje antologijoje Sovietų Sąjungos nerusų tautos neegzistuoja. Iš tuzino sovietinių redaktorių ir konsultantų, tik du nerusai. Visi devyniolika autorių rašo rusiškai; trys nerusiškos kilmės, bet priklauso rusų literatūrai.

Ir antroje antologijoje „sovietiniai“ yra rusai, „sovietinė“ literatūra — rusų literatūra. Toksai miglos pūtimas paneigia įvaduose išreikštus kilnius humanizmo ir tautų brolybės jausmus. Dar blogiau, tokiu būdu mulkinama angliškai skaitančioji visuomenė ir įtvirtinamas joje giliai įsišaknijęs prietaras, kad Sovietų Sąjunga yra Rusija. Norint suprasti ir pamilti kitas tautas, pirmiau reikia jas pažinti, reikia bendrauti su konkrečiomis tautomis, o ne su imperijiniais fantomais.

Iškyla ir klausimas, kodėl pažangūs rusų rašytojai, kaip Zalyginas ir Graninas, išleido į pasaulį šias melagingas antologijas? Ar jie tai padarė sąmoningai? O gal imperijinis mentalitetas yra taip persmelkęs jų galvoseną, kad jie tikėjo tuomi pasitarusią pasaulio literatūrai ir tautų bendravimui.

Lietuvių rašytojų ir kitų kultūrininkų tokie pokštai jau nebeužstebina. Tai viena priežasčių, kodėl jų sąjungos ir organizacijos šimet paskelbė savo nepriklausomybę nuo Maskvos.

J. P.

Širdies ir proto konfliktas Kosto Ostrausko dramoje

PRANAS VISVYDAS

Kostas Ostrauskas, **ELOIZA IR ABELARDAS**. Historia Calamitatum. Drama. Chicago: Algimanto Mackaus knygu leidimo fondas, 1988. Dailininkė — Danutė Kunča. 124 puslapiai. Kaina — 8 doleriai. Gaunama „Drauge“.

Parodija su ironijos, abejonės, erotikos stygomis — tai turbūt mėgiamiausias Kosto Ostrausko dramaturgijos instrumentas, per daugelį metų gerai įvaldytas, atitinkantis jo vaizduotės temperamentą. O medžiagos parodijos gaidoms žmonių istorijoje yra be galo daug. Ypač tas visuotinis poelgių ir jausmų nesuderinamumas su išprotautomis etikos formulėmis. Gyvenimo egzistencija prašyte prašosi dramaturgo groteskinio stryo. 20-ajame amžiuje šitaip gyvenimą traktuoti ir traktuojama klasika tapęs prancūzų absurdo teatras. Jo stilistika (sąlygiškumas) ryški Ostrausko pjesėse. Tačiau regime ir savitą bruožą — aistringą Ostrausko pomėgį žaisti kalbos dvi-prasmybėmis, sakinių inversijomis. Atseit, jeigu kalba žodžių dėka kuria teorijas, tai ta pati kalba, kitaip sudėliojusi žodžius, gali įrodyti tų teorijų netikrumą.

Metmenyse (1989, Nr. 56) Kostas Ostrauskas rašo: „Reikia, — nors ir su rizika, — pastebėti, kad literatūra, kaip ir kiekviena kūryba, nemaža dalimi yra žaidimas — šiuo atveju žaidimas žodžiais. Juk ir pats žmogus — tad ir kūrėjas — yra homo ludens — žaidžiantis žmogus“. Tiksliau pasakytina: ir žaidžiantis (pa-brėžiant ir), nes žaidimas tėra tik šalutinė žmogaus buvimo funkcija. Pagrindė tebelieka kova už būvį — grumtynės su skausmu ir mirtimi.

Jei žodinėje kūryboje pastebime, kad autorius rimtos temos sąskaiton per daug žaidžia žodžiais, taip sakant, išsijuosęs šmaikštuoja, postringauja visokiais sofizmais, tokią kūrybą mes ir tebelaišome žodine pramoga. Tam tikromis progomis ji reikalinga — mat išjudina mūsų sustabarėjusį pojtį kalbai, spiria žvelgti į sakomas mintis iš kito galo, leptelti kokią nesąmonę ar banalybę kraupiai situacijai nuskaidrinti... Neneigiu, yra apstas ir tokios literatūros. Gan vykusios, retais atvejais pakylančios iki meniškios satyros ar komedijos lygio. Šekspyras gan mikliai operuodavo sąmoningais priežodžiais (puns). Vis dėlto, manyčiau, žodinio žaismo arenoje taiklumas ir saikas yra bene reikšmingiausi žodžiai.

Stebiuosi, kad šitokios dygios mintys kilo pirmą kartą per skaičius Kosto Ostrausko dailiai

išleista pjesė „Eloiza ir Abelardas“. Negi Ostrauskas, išvalgęs scenos meno magistras, šį sykį, bežaisdamas sąvokomis, persistengė? Atsakyčiau, anot Abelardo, „sic et non“. Taip ir ne.

Taip — pirmuoju išpūdiu atrodo: vaidinimo eigai ne padeda, o trukdo per dažna žodinė ekvilibristika. Iš dalies dėl to kaltas visaišinis-visaregis veikėjas (Abelardo ir Eloizos sūnus), kuriam pavesta nematomam dalyvauti pokalbiuose ir visą laiką kaisioti kandžiai ironiškas pastabas, atseit demaskuoti pašneko-vų intencijas. Jis čia tarsi mizantropiškas sąžinės balsas, savotiškas kontrapunktas dialogų orkestruotėje. Tokie žinovai, metraštinkinai dramose naudojami nuo senų laikų. Kad ir graikų choras. Kažkodėl, skaitant Ostrausko tekstą, Astrolabas norom nenorom tampa įkyria persona. Reikia manyti, spektaklyje šiam skeptikui bus surasta tinkama tonacija.

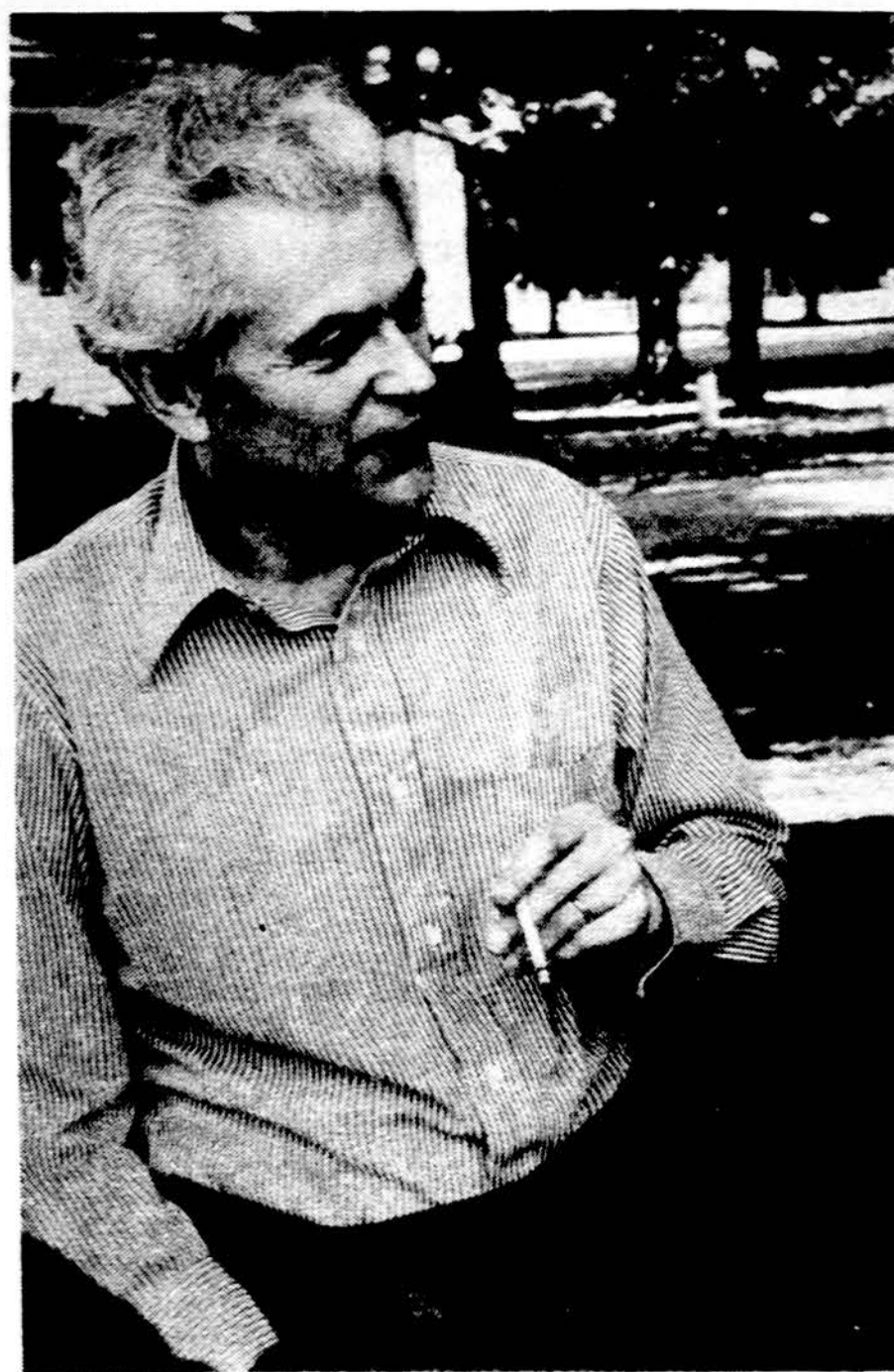
Abelardo ir Eloizos gyvenimo ir meilės pagrindinius bruožus maždaug žinome. Jei primiršome, galime pasiskaityti bet kurioje didesnėje enciklopedijoje. Iš tikro ir su enciklopedija vargti nereikia: iš Astrolabo lūpų išgirstame daug ką apie jo tėvus. Tarp kitko, bibliotekose yra knyga — D. W. Robertson, *Abelard and Heloise*.

Dėl visa ko pateikiu filosofo scholasto, ezgeto bei dialektiko mokovo Petro Abelardo metus: 1079-1142, taip pat jo auklėtinės Eloizos, tapusios vienuole: 1101-1164. Matome, kad Abelardas už savo mylimąją buvo 22 metais vyresnis. Jūdvių slapta meilė vienuolyno zakristijoje tapo neeiliniu skandalu anuometiniame Paryžiuje. Tuo tarpu jos dėdės kanauninko Fulberto kerštas Abelardui, kai papirkti vyrai filosofijos magistrą iškastravo, ir šių laikų akimis žiūrint, yra žiauriai atgrasus nusikalbtimas. Ne tik vyriškio suluošinimas, bet ir dvasinis skaudulys visam gyvenimui. *Historia Calamitatum* (Mano nelaimių istorija) — taip Abelardas pavadino savo užrašus.

Je kas prisimena *Boccaccio Dekameroną*, Ostrausko sumanytoje Abelardo ir Eloizos meilės scenoje suras panašią šaipokišką, prieskonį nevengiančią, ankstyvo renesanso metaforiką. Šiandien ji nuskamba su atleistinu banalumu. Abelardas — toji viduramžių išminties pažiba — savo geismą apdangsto perkeltinėmis frazėmis. Pasiūlo Eloizai pastudijuoti moterišką anatomiją. Pamoka vyksta netgi cituojant Bažnyčios tėvą Augustiną: „Mylėk Viešpatį — ir daryk, ką nori“. Pastarojoje pikantiškoje scenoje dalyvauja ir tas „Peeping Tom“ Astrolabas. Tokia jau vaidinimo anatomija — visą laiką išlaikyti tėvo, motinos ir sūnaus trejybę.

Glaustai, įtaigiai pavaizduotas pats esminis įvykis — Fulberto sąmokslas prieš jo dukterėčią „suvedžiojusį“ Abelardą. Girdime įsimylėlius supantias „vita profana“ apkalbas, studiozų nešvankumus. Ano meto atmosfera perteikta įtikinamai.

Pjesės sudėtingumas glūdi ne šiu pagrindinių įvykių komizme

Kostas Ostrauskas

Jono Bogutos nuotrauka

ar dramatižme, bet ilguose Abelardo ir Eloizos pokalbiuose. Svarsto jie savo poelgių moralinę prasmę ir tolimesnių santykių galimybes. Čia režisūrai ir aktoriams reikės gerokai pasitempti, nes išvesti disputai teatre tik migdo klausytojus. Kur kas lengviau tekstą pakartojamai skaitančiam. Įsitikini, kaip sumaniai dramaturgas panaudoja Abelardo raštų mintis bei kitokias citatas. Tas garsusis paskaitininkas analizavo nuodėmės pobūdį, abejojo kalbos sugebėjimu tiksliai perteikti dalykų esmę. Taigi ir jam rūpėjo žodžiai, žodžiai, žodžiai, su įvairių sampratų galimybėmis.

Abelardas yra tvirtai įsitikinęs, kad Viešpaties bausmės susilaukė dėl įvedusių gašlumą. Į tai atsako Eloiza: „O ne, Abelardai, — tai ne gašlumas, o meilės aistra“. Jų poelgyje ji nemato jokios ypatingos nuodėmės. Tik jam pageidaujant, ji sutinka įstoti į vienuolyną. Tik iš meilės Abelardui. Ne protas, o jos širdis taip nulemia. Ji trokšta, kad Abelardo mokslinė šlovė išliktų nepažeista.

Vaidinimas lyg ir turėtų pasi-baigti, Astrolabui skaitant iš-trauką iš Abelardo „Nelaimių is-torijos“. Tačiau dramaturgas, už-čiuopęs anų amžių etinių problemų panašumą į mūsų laikų egzistencialistų teiginius (ne pats veiksmas, bet žmogaus vidinė nuostata turi reikšmę gėrio-blo-gio matuoklėje) įterpia ir prierašą — jautrų, svarų disputą tarp Eloizos ir Simone de Beauvoir — prancūzų rašytojos, filosofės, feministės. Žiningumu Eloiza ne kiek nemenkesnė už de Beauvoir.

Taigi prieraše atsiskleidžia idomi paralelė. Išvystame jau šių laikų filosofuojančių draugų porą. De Beauvoir įstumia vežkė-dę su paralyžiaus suluošintu, uremija sergančiu vyriškiu —

scenos šiaušiai: argi dera didžiai kūrybingo žmogaus charakterio visumą nuvertinti dėl jo kūniškos menkybės ligoje ar senatvėje arba dėl to, kas įvyksta žemiau bambos? Manau, Ostrausko avangardiškas pasijuokimas iš Sartro daugelio nebus net minimaliai supastas.

Dramaturgui tuo pačiu ruožtu knietėjo išryškinti skirtumą tarp de Beauvoir stačiokiško, aršaus feminizmo ir Eloizos prierašia meile puoselėjamos galvosenos. De Beauvoir sako mylinti Sartro protingai, gi Eloiza tokios meilės nepripažįsta: mylima ne protu, o jausmais. Autorius aiškiai simpatizuoja atladžiai Eloizai, nereikalaujančiai tobulumo. Štai jos kelios sentencijos: meilė neklausia, o kartais dar pasiskubina; moters meilė — ne motinos meilė; meileje išprievartavimo nėra; pavydas gimdo apmąudą, o apmąudas — neatlaidumą; mirtis dar labiau įpareigoja; amžinybė prasideda tada, kai baigiasi gyvenimas. (Kaip tik amžinybėje ji ir susitiko su mylimuoju Abelardu. Jie palaidoti viename kap.)

Suprantama, pokalbyje laimi Eloizos nuosirudumas. De Beauvoir jaučiaisi nelaiminga, kad negali mylėti Sartro taip, kaip šioji. Pravirksta, sukniumba. Eloiza ją guodžia. Jiedvi apskabinama — „kaip moteris moterį“ — ir dalijasi skausmu. Pjesė ne kiek nenukentė nuo šio sentimentalus epizodo. Priešingai, tuo šiek tiek sušvelninamas šiurkštukas pasišaipymas iš filosofų.

„Eloizos ir Abelardo“ scenų ir mizanscenų orkestruotė, perpratus Astrolabo reikšmę, yra tvirtai darni. Tereikia tolygiai tvirtu režisieriaus ir neeilinių aktorių. Žinoma, būtinas ir vaiskesnis, nuo politinių aspiracijų atitokęs laikartarpis. Ateityje.

Knygos aplankas su 14 amžiaus iliustracija daro malonų įspūdį. Aplamai veikalo apipavidalinimas (Danutės Kunčos) ir spaudos darbas nusipelnė estetinio penketuko.

Pabaigai norisi autoriaus paklausti: kodėl Šaukliui barbarizmas „svietas“ yra mielesnis už mūsų gražų „pasaulį“?

Alfonso Dargis

Šeima, 1979

Vilniuje, Dailės muziejuje, šių metų vasarą vyko dailininko Alfonso Dargio tapybos ir grafikos paroda, skirta jo 80-mečiui paminėti. Iš Vilniaus paroda perkeliama ir į Maskvą.

Šiame numeryje:

„Tarybinės“ literatūros antologijos • Kosto Ostrausko naujausia drama • Tarptautinis simpoziumas Romoje: „Tautos Sovietų Sąjungoje“ • Antano A. Jonyno poezija • Aleksandro Radžiaus skiltis • Antro kaimo čikaginiai spektakliai • Skulptorė-keramikė Livija Lipaitė

Sovietų Sąjungos imperijos „nacionalistinės“ politikos krizė

Tarptautinis simpoziumas Romoje: „Tautos Sovietų Sąjungoje“

VYTAUTAS SKUODIS

Šių metų spalio 13 dieną Romoje įvyko tarptautinis simpoziumas tema „Tautos Sovietų Sąjungoje jos nacionalinės politikos krizės akivaizdoje“. Jį organizavo Romos Provincijos taryba drauge su Italijos Helsinkio komitetu. Pagrindiniai kalbėtojai buvo šiuo metu pavašarį Paryžiuje įkurto Koordinacinio centro tautiniams demokratiniams judėjimams Sovietų Sąjungoje remti, pavadinto „Demokratija ir nepriklausomybė“ (Democracy and Independence) nariai, kurie, patys būdami iš Sovietų Sąjungos ištremti arba priversti iš jos išvykti, šiame simpoziume atstovavo savo pavergtiesiems kraštams ir tautoms. Jų padaryti pranešimai davė aiškų, tačiau toli gražu ne optimistinį Sovietų Sąjungos tautų dabartinės padėties vaizdą ir atskleidė jų susirūpinimą dėl Vakarų politikos abejingumo jiems.

Šiame simpoziume pranešimą padarė žymus prancūzų politologas, daugelio knygų autorius *François Revel*, į simpoziumą specialiai atvykęs iš Paryžiaus. Diskusijoje kalbėjo Italijos senatoriai *Graziani*, *Strik-Liers*, *Pollice*, žmogaus teisių komisijos prie Italijos premjero pirmininkas, Romos universiteto profesorius *Paolo Ungari*.

Romos Provincijos prezidentės *M. Antonietta Sartori* (ji — Italijos komunistų partijos narė) pasveikina simpoziumo dalyvius, perdavė Romos Provincijos tarybos narys *Lovari*. Jis pasakė, jog italų nustebinę Sovietų Sąjungos įvykiai. TSRS ekonominė krizė ir anksčiau jiems buvo žinoma. Problemos, susijusios su žmogaus ir tautų teisėmis, buvo užšaldytos, tačiau jos nenuėjo į istoriją — ledams pajudejus, vėl iškilo į paviršių. Panašūs reiškiniai dabar vyksta ir Jugoslavijoje; tas Italijai kelia rūpestį. Tačiau *Lovari* pažymėjo, jog Gorbačiovas Sovietų Sąjungos imperijai nori pakeisti, todėl ir įvykius ten mes turime žiūrėti ramiai ir nesivadovauti vien tik nacionalistiniais, t. y. vidiniais interesais. Italijoje vyksta didelės diskusijos dėl Stalino-Hitlerio 1939 metų pakto, tačiau visi istoriniai įvykiai turi būti interpretuojami, atsižvelgiant į aplinkybes. Nacionalizmas gali išsukti tiktai nacionalizmą, ir aš bijau, tas Italijai kelia rūpestį. Tačiau *Lovari* pažymėjo, jog Gorbačiovas Sovietų Sąjungos imperijai nori pakeisti, todėl ir įvykius ten mes turime žiūrėti ramiai ir nesivadovauti vien tik nacionalistiniais, t. y. vidiniais interesais.

Italijos Helsinkio komiteto pirmininkas *Antonio Stango*, atidarydamas simpoziumą, pabrėžė, jog šis simpoziumas kaip tik ir turi duoti atsakymą į daugelį neišaiškintų klausimų, nes ir dabar TSRS oficialioje informacijoje yra daug melo ir jos „tiesa“ neatsitinka tikrove. Rugsėjo 23 dieną jis Maskvoje dalyvavo demonstracijoje, kuri buvo skirta *Molotovo-Ribbentropo* slapto protokolų 50-osioms metinėms pažymėti, ir buvo liudininkas, kaip ta demonstracija buvo išvaikyta.

Jean-Francois Revel, kreipdamasis į simpoziumo dalyvaujančios organizacijos „Demokratija ir nepriklausomybė“ narius, pasakė, jog jis daug tikisi, kad iš jų pranešimų papildys savo žinias. Jo nuomone, Gorbačiovas yra realistas ir supranta, kad reikia rimtai spręsti tautines problemas. TSRS tai laivas, kuris pradėjo skęsti. Sovietų Sąjungoje pavergtosios tautos yra kolonijos ir Rusijos, ir komunizmo. Tačiau ten jau ir patys rusai nebeturi kalbėti nei apie komunizmą, nei apie socializmą. Bet tas idėjas sovietų imperijoje palaidoti bus sunku. Keista, kad Gorbačiovas siūlo bendrus Europos namus, kada jo paties imperija griūva. Tokie bendri namai iš viso yra neįmanomi, jei jais pasinaudojant būtų palaikomas komunizmas, pati imperija ir kolonializmas. Komunizmas jau baigia savo egzistenciją. TSRS savo jėgas išsekino, ir ji jau nebegali užgniaužti tautinių ir kitokių išsilaisvinimo judėjimų. Todėl tiems judėjimams reikalinga Vakarų parama. TSRS pavergtos tautos grįžta prie išeities taško. TSRS vadovai nežino, ką daryti, kaip gelbėti skęstantį laivą? Stebina tai, kad atvykę iš TSRS nepalaiko Vakarų optimizmo dėl TSRS kaip imperijos neišvengiamos žūties. Tos imperijos išgelbėti jau nebegalima, bet ir pakeisti ją yra sunku. Vakaruose norima, kad Gorbačiovas išsilaisvintų valdžioje, ir bijomasi persvermų tuo valdžios viduje. Gorbačiovas gerai kontroliuoja kompartiją, tačiau liaudis įsitikinusi, kad partija jau nebegali vadovauti visuomeni. Kol kas kitos jėgos nesa, kuri galėtų ją pakeisti. Sovietų Sąjunga per gyvena totalitarinės politikos ir ekonomikos krachą. Ten viskas griūva. Totalitarinė sistema privalo sugriūti, nes ji jau nebeturi kuo įsiurbti į save. Susidarė tuštuma, kurios nėra kuo užpildyti. Politikos negalima atskirti nuo moralės. Kalbama apie marksizmo-leninizmo mirtį, tačiau yra mokslininkų, kurie mato politiką tiktai dėl politikos.

Į klausimą, kaip suprasti tai, kad Vakarai palaiko Gorbačiova, tačiau tuo pačiu metu stabdo jo „perestroiką“, *Revel* atsakė, jog Vakarai palaiko Gorbačiovo pastangas demokratizacijos srityje. Del to Vakaruose jis turi dideles simpatijas ir tapęs beveik religinio kulto objektu. Kalbant apie ekonominę pagalbą Gorbačiovo „perestroikai“, reikia žinoti, kur ir kaip ji bus panaudota.

Prof. *Paolo Ungari* repliką, kad reikia išlaikyti stabilumą, nes tik Vakaruose, bet ir Sovietų Sąjungoje, *Revel* atsakė, jog ne Vakarai TSRS destabilizuoja, o ji pati destabilizuoja. Joje pati liaudis atmeta režimą. Rumunijoje dabar veikia nusikalstamas režimas ir Vakarai dėl to nieko negali padaryti.

Toliau ėjo organizacijos „Demokratija ir nepriklausomybė“ narių pranešimai. Pirmuoju kalbėjo tos organizacijos pirmininkas *Paruir Airikian* (Armenija). Jo žodžiais, kur yra imperijos, ten yra neišvengiamos ir tautinės problemos. Todėl natūralu, kad tautinių judėjimų jėgos nukreiptos į imperijos sugriovimą. Svarbu tik, kad jis vyktų taikiai būdu. Imperijoje tautų apsisprendimo negali būti. Dabar joje toleruojama tiktai saviraiška. Tačiau nuo to tos imperijos esmė nepasikeitė. Buvo priimti nauji įstatymai imperijos palaikymui, kurie yra labai pavojingi tautoms. Vakarai to nemato. TSRS tautų federacija galima tiktai po visiškų jų išsilaisvinimo. Vakarams tautinės problemos Sovietijoje yra naujos.

Toliau kalbėdamas apie Armenijos rūpesčius, *Airkian* pasakė, jog Armenijoje kova už tautinę-demokratinę laisvę vyko po grindyje ir anksčiau. Toji kova į atvirą veikimą išėjo, prasidėjus nepalaikyti sovietinio režimo. Nors sovietų komunistai neneigia padarytų didelių nusikaltimų, tačiau nori ir toliau išlaikyti režimą. Būtų teisinga, jeigu Vakarai palaikytų tautinius-demokratinis judėjimus nes tik tai gali išgelbėti TSRS nuo jau gresiančio chaoso. Vakarai neturėtų remti Gorbačiovo.

Nikolas Loupan (Moldavija) pažymėjo, kad Moldavijoje dabar yra 150 tūkstančių bedarbių moldavų, tačiau ne vieno rusų. Į Moldaviją kasmet atvyksta po 60 tūkstančių kitataučių ir tiek pat įvykiai Karabache labai pakėlė armenų tautinį sąmoningumą. Dabar Armenija reikalauja visiško atsiskyrimo nuo TSRS. Šių metų rugsėjo 24 dieną Armenijos TSR Aukščiausioji taryba paaiškino, jog ji daugiau nebepalaikys Maskvai. Po to, kada Maskva 1988 metų lapkritį įvedė karo stovį Armenijoje, praėjus dviem savaitėm įvyko siaubingas žemės drebėjimas, nuniokojęs trečdali visos Armenijos. Armenijoje paplitusi nuomone, jog ta žemės drebėjimą Maskva sukėlė dirbtinai būdu. Dabar Maskva naudoja Azerbaidžaną kaip Armenijos budelį. Pati Armenija dabar eina Karabacho keliu.

Eduard Gudava (Gruzija) kalbėjo, jog Sovietų Sąjungoje priešinis valdžia ir režimui vyksta jau 70 metų. Nežiūrint to, TSRS dabar yra stipriausia imperija pasaulyje. Amerikoje bi-

etninius konfliktus skatina pati sovietų valdžia, tam panaudodama KGB. Simpoziumo dalyvis iš Etiopijos pabrėžė, jog jis visiškai pritaria *Eduardui Gudavai* — Vakarai bendradarbiauja diktatūrų išlaikymui, tačiau tokia jų politika yra klaidinga. Tokios nuomonės apie Vakarų laikomasi ir Etiopijoje. Reikia, kad Vakarai atsiskaitytų savo dvideidėsios politikos. Jų politika turi būti nuostata, kuri pagrindu po Antrojo pasaulinio karo beveik šimtas Afrikos ir Azijos kolonijinių kraštų tapo laisvomis ir nepriklausomomis valstybėmis.

3) Lietuvių tauta įspėja Vakarų kraštų vadovus ir politikus: Sovietų Sąjungoje demokratizacijos procesas tiktai prasideda ir yra pavojus, kad tas procesas bus užšauktas. Sovietų Sąjungoje tikroji demokratija išsigalės tik tada, kada joje pasibaigs protokartinė diktatūra, paremta tiktai prievarta ir melu.

Aiše Seitmuratova (Krymo Totorija) savo kalboje pabrėžė, jog Krymo totoriai yra naikinami ir fiziškai, ir dvasiškai. Italams ji pasiūlė pamąstyti įsivaizduoti, kaip atrodytų Italija, jeigu kas nors uždarytų visas itališkas mokyklas ir uždraustų spaudą italų kalba ir lotyniškais raidėmis. Krymo totorių jau 35 metus vedama atkalki kova už savo teises parodė visoms TSRS tautoms, kad ir jų laukia panašūs likimai. Krymo totoriai nereikalauja atsiskyrimo nuo TSRS. Jie reikalauja tiktai atkurti Krymo totorių autonominę respubliką, leisti totoriams sugrįžti į Krymą, atsukti įstatymus, kurie diskriminuoja totorius, ir reabilituoti visus totorius, kurie buvo represuoti. Ji pabrėžė, jog sovietų „perestroika“ prasidėjo ne su Gorbačiovu, o vyksta jau 50-60 metų. *Aiše Seitmuratova* su dekingumu atsiliepė apie pabaltiečius ir ukrainiečius. Kaip pavyzdį nurodė lietuvius, kurie TSRS vyriausybei Maskvoje pristatė keturis toms parašų, reikalaujant patenkinti Krymo totorių reikalavimus.

Nadia Sviltična (Ukraina) konstatavo, jog Ukrainoje po Ščerbicchio nušalinimo padėtis nepasikeitė. Rusifikacijos procesas nestabdytas. Jos žodžiais, *Nikolas Loupan* akivaizdžiai parodė, kaip Maskva ukrainiečius ir kitas tautas panaudoja etninių konfliktų kurtymui. Ukrainos sostinėje Kijeve neišgirs ukrainiečių kalbos. Baltijos šalis mums yra brangios ne tik kaip pavyzdys, bet ir kaip mūsų rėmėjai. Tenka apgailestauti, kad Vakarų informacijos priemonės daugelio svarbių įvykių Ukrainoje „nepastebi“. Ukrainos ukrainiečiai yra beteisiai savo kalbos, kultūros, ekonomikos, ekologijos ir kitais atžvilgiais. Ukraina yra tragiškoje būklėje, tačiau džiugu ir labai svarbu, kad joje atgimsta tikėjimas. Šiuo metu Ukrainai yra svarbiausia turėti demokratiškus rinkimų įstatymus ir

Sąjūdžio seimo tarybos narys ekonomistas Alyvdas Medalinskas su poetu Marcelijum Martinaičiu. Andriaus Petrulevičiaus nuotrauka

1) Lietuvių tauta, kovojanti už savo teises ir laisvę, turi rimtų priekaištų didžiųjų valstybių vadovams ir Jungtinių Tautų Organizacijai dėl jų abejingumo lietuvių, latvių ir estų tautų likimui. Mes norime jų paklausti: nuo kada Lietuva nebegalioja Atlanto charta, žmogaus teisių ir Jungtinių Tautų Organizacijos nuostatai, visoms tautoms užtikrinantys laisvo apsisprendimo teisę?

Manau, čia būtų vieta priminti žymaus italų publicisto *Konstantino Camolo* 1928 metais paskelbtą studiją *Lituaniam martire* pasakytus žodžius: „Vakarų Europos civilizotos valstybės

(pridediu: ir JAV — V.S.), matyti, nelabai nusimano apie įvykius Rytuose ir Baltijos valstybėse, reikalaujamos taikos, paremtos neteisėtumu“.

Tie tauraus italo žodžiai, pasakyti prieš 60 metų, mums yra aktualūs ir dabar.

2) Mes norime jų paklausti: kodėl Sovietų Sąjungai, tipiškai kolonijinei imperijai ir pavergtų tautų kalejimui, nebetaikomi tarptautinės teisės dekolonizacijos nuostatai? Tie patys nuostatai, kurių pagrindu po Antrojo pasaulinio karo beveik šimtas Afrikos ir Azijos kolonijinių kraštų tapo laisvomis ir nepriklausomomis valstybėmis.

3) Lietuvių tauta įspėja Vakarų kraštų vadovus ir politikus: Sovietų Sąjungoje demokratizacijos procesas tiktai prasideda ir yra pavojus, kad tas procesas bus užšauktas. Sovietų Sąjungoje tikroji demokratija išsigalės tik tada, kada joje pasibaigs protokartinė diktatūra, paremta tiktai prievarta ir melu.

Aiše Seitmuratova (Krymo Totorija) savo kalboje pabrėžė, jog Krymo totoriai yra naikinami ir fiziškai, ir dvasiškai. Italams ji pasiūlė pamąstyti įsivaizduoti, kaip atrodytų Italija, jeigu kas nors uždarytų visas itališkas mokyklas ir uždraustų spaudą italų kalba ir lotyniškais raidėmis. Krymo totorių jau 35 metus vedama atkalki kova už savo teises parodė visoms TSRS tautoms, kad ir jų laukia panašūs likimai. Krymo totoriai nereikalauja atsiskyrimo nuo TSRS. Jie reikalauja tiktai atkurti Krymo totorių autonominę respubliką, leisti totoriams sugrįžti į Krymą, atsukti įstatymus, kurie diskriminuoja totorius, ir reabilituoti visus totorius, kurie buvo represuoti. Ji pabrėžė, jog sovietų „perestroika“ prasidėjo ne su Gorbačiovu, o vyksta jau 50-60 metų. *Aiše Seitmuratova* su dekingumu atsiliepė apie pabaltiečius ir ukrainiečius. Kaip pavyzdį nurodė lietuvius, kurie TSRS vyriausybei Maskvoje pristatė keturis toms parašų, reikalaujant patenkinti Krymo totorių reikalavimus.

Nadia Sviltična (Ukraina) konstatavo, jog Ukrainoje po Ščerbicchio nušalinimo padėtis nepasikeitė. Rusifikacijos procesas nestabdytas. Jos žodžiais, *Nikolas Loupan* akivaizdžiai parodė, kaip Maskva ukrainiečius ir kitas tautas panaudoja etninių konfliktų kurtymui. Ukrainos sostinėje Kijeve neišgirs ukrainiečių kalbos. Baltijos šalis mums yra brangios ne tik kaip pavyzdys, bet ir kaip mūsų rėmėjai. Tenka apgailestauti, kad Vakarų informacijos priemonės daugelio svarbių įvykių Ukrainoje „nepastebi“. Ukrainos ukrainiečiai yra beteisiai savo kalbos, kultūros, ekonomikos, ekologijos ir kitais atžvilgiais. Ukraina yra tragiškoje būklėje, tačiau džiugu ir labai svarbu, kad joje atgimsta tikėjimas. Šiuo metu Ukrainai yra svarbiausia turėti demokratiškus rinkimų įstatymus ir

iteisinti ukrainiečių kalbą kaip valstybinę.

Jurij Jarim-Agajev (Rusija) kalbėjo kaip Maskvos Helsinkio grupės atstovas. Jo žodžiais, Sovietų Sąjungoje žmonės mažai nusimano apie žmogaus teises. Jeigu dabar valdžia iš partijos rankų būtų atiduota liaudžiai, būtų dar blogiau, negu yra dabar. Prieš perimant valdžią, reikalinga žmones išmokyti demokratijos, o tam reikalinga ne mažiau dešimties metų. Tačiau Rusijoje yra judėjimų, kurie reikalauja, kad demokratinė valdžia būtų įvesta tuojau pat. Dabartiniai teigiami pasikeitimai Sovietijoje tai ne Gorbačiovo ir partiečių nuopelnas. Juos išsikovojo tautiniai judėjimai ir demokratai, kurie sovietinę valdžią privertė keisti savo kursą. Todėl Vakarams yra neoru palaikyti Gorbačiova, ignoruojant Sovietijoje veikiančias demokratines jėgas. Deja, ši koncepcija stiprėja, o ypač Amerikoje ir Kanadoje. Tačiau ir ne Vakarų galioje sustabdyti TSRS imperijos griuvimo procesą. Jų pastangos gali tą procesą tiktai sulėtinti.

Karen Aguljan (Armenija) pabrėžė, jog dabar Sovietų Sąjungoje yra pažeidžiama svarbiausioji žmogaus teisė — teisė gyventi. *Leonid Pliušč* (Ukraina) konstatavo, jog pačioje Rusijoje yra judėjimų, kurie siekia imperijos suirimo. Daugelis supranta, kad pastangos tą imperiją išsaugoti prives per tragiškų pasekmių. Dabar svarbu, kaip nuo tos imperijos atsiskirti respublikoms, kurios to siekia, ir kad tas atsiskyrimas įvyktų taikiai būdu. Sovietinei mafijai reikalingi nesutarimai tarp tautų. Tai naudinga ir Gorbačioviui, nors jo „perestroikai“ tai daro žalą. Sovietijoje apie įvykius Baltijos kraštuose informuojama iškreiptai ir daug ką nutylint. Nusišlimos ir stiprios rusiškojo sovinizmo apraiškos tose šalyse. Tačiau centrinėje spaudoje pabaltiečiai yra nuolatos kaltinami nacionalizmu, šovinizmu ir ekstremizmu. Tai oficialioji dezinformacija. Neoficialioji dezinformacija skleidžia KGB tarnybos. Pavojinga vaidmenį atlieka „Jedinstvo“ tipo „internacionaliniai“ judėjimai. Juos organizuoja KGB, MVD (Vidurinėje Azijoje, Gruzijoje ir kitur. Kaukaze visus neramumus organizuoja Maskvos mafija. Moldavijoje prieš moldavus yra sukurtyti rusėję ukrainiečiai. Ju ten 13%, o rusų — 9%. Pabaltiečiai palaiko ukrainiečius. Ukrainoje dar nėra tokių šovinistinių organizacijų kaip „Interfrontai“, „Pamiatj“ ir kitų į jas panašių. Tačiau daroms įvairios provokacijos. Pavyzdžiui, Lvoje buvo paskleistos proklamacijos, kurios ragino ruošti pogromus rusams. Visoje Ukrainoje girdėti kalbos apie tokių pogromų galimybę. Rusų dvasinė hierarchija talkina KGB ir skatina itampą tarp Ukrainos provoslavų ir katalikų. Jos išpuoliai prieš katalikus yra bjaurėsi, negu ateistinės valdžios. Visi tautiniai-demokratiniai judėjimai turėtų susijungti. Jie tai daro, tačiau ne visada sėkmingai. Susijungti trukdo valdžia. Iš veliausio TSKP plenumo buvo tikimasi svarbių pakeitimų. Tačiau Gorbačiovas vis dar ieško būdų išsaugoti imperiją. Jis siekia reformų senosios Konstitucijos pagrindu. Pabaltiečiai siūlo sudaryti visiškai naują Konstituciją, nes kitu atveju bus daroma viskas, kad tik būtų išsaugota imperija.

(Nukelta į 4 psl.)

Poetas *Sigitas Geda* per vienas demonstracijas Lietuvoje. Andriaus Petrulevičiaus nuotrauka

Daugiabalsis poetas Antanas A. Jonynas

ALINA STAKNIENĖ

Poetas Antanas A. Jonynas (g. 1953) šios vasaros pradžioje lankėsi Amerikoje ir skaitė savo kūrybą New Yorke „Branduolio“ sambūrio surengtoje vakaronėje. Šiuo metu jis yra „Vagos“ leidyklos poezijos redaktorius. Yra išleides keturis savo poezijos rinkinius: *Metai kaip strazdas* (1977), *Atminties laivas* (1981), *Parabolė* (1984) ir *Tiltas ir kiti eilėraščiai* (1987). Dauguma vakaronėje skaitytų eilėraščių – iš vėliausių dviejų rinkinių, o kiti – dar nespausdinti.

Rinkinio *Parabolė* (1984) eilėraščiuose kartojasi narvelyje uždaryto paukščio simbolinis motyvas. Jis išreiškia tą slegiantį uždarmo jausmą, kurį jaučia žmogus ne tik tarp keturių kalėjimo sienų, bet ir uždaro visuomeninės santvarkos, kurioje nėra vietos laisvam minties skrydžiui, kurioje nuvertinama individuali gyvenimo vizija.

Eilėraštyje „Paukštis narvelyje“ lyrinis subjektas skundžiasi:

Aš uždarytas tarp virbų sienų keturių ką mano mano sienos jos – mano sienos – mano viena kita ir aš kitų erdvių nebeturiu

joks laikrodinis nerodo mano laiko joks veidrodis nerodo mano veido tačiau kodėl užuominas man laido visai nekaltas niekuo dėtas žvilgsnis vaiko

Jis tikisi, kad prasivers durys į laisvę. O pačioje šio eilėraščio pabaigoje girdėti paslėpta ironija, jog netroškinti nieko kito yra graži svajonė/ uždaryto.

Bet uždaryto paukščio motyvas yra taip pat žmogiškos situacijos, žmogaus likimo žemėje parabolė. Eilėraštyje „Atrakcionas“ mūsų visos dienos – tik mirgantys šviesos ruožai pro virbus, aklo likimo rankoj linguojančiame narvelyje;

Laikas teka iš lėto pro narvelio virbus mirga dienos akims kurios ritinėjasi ant medinių narvelio grindų o narvelis linguoja ištempusioj virpančioj neregio rankoj

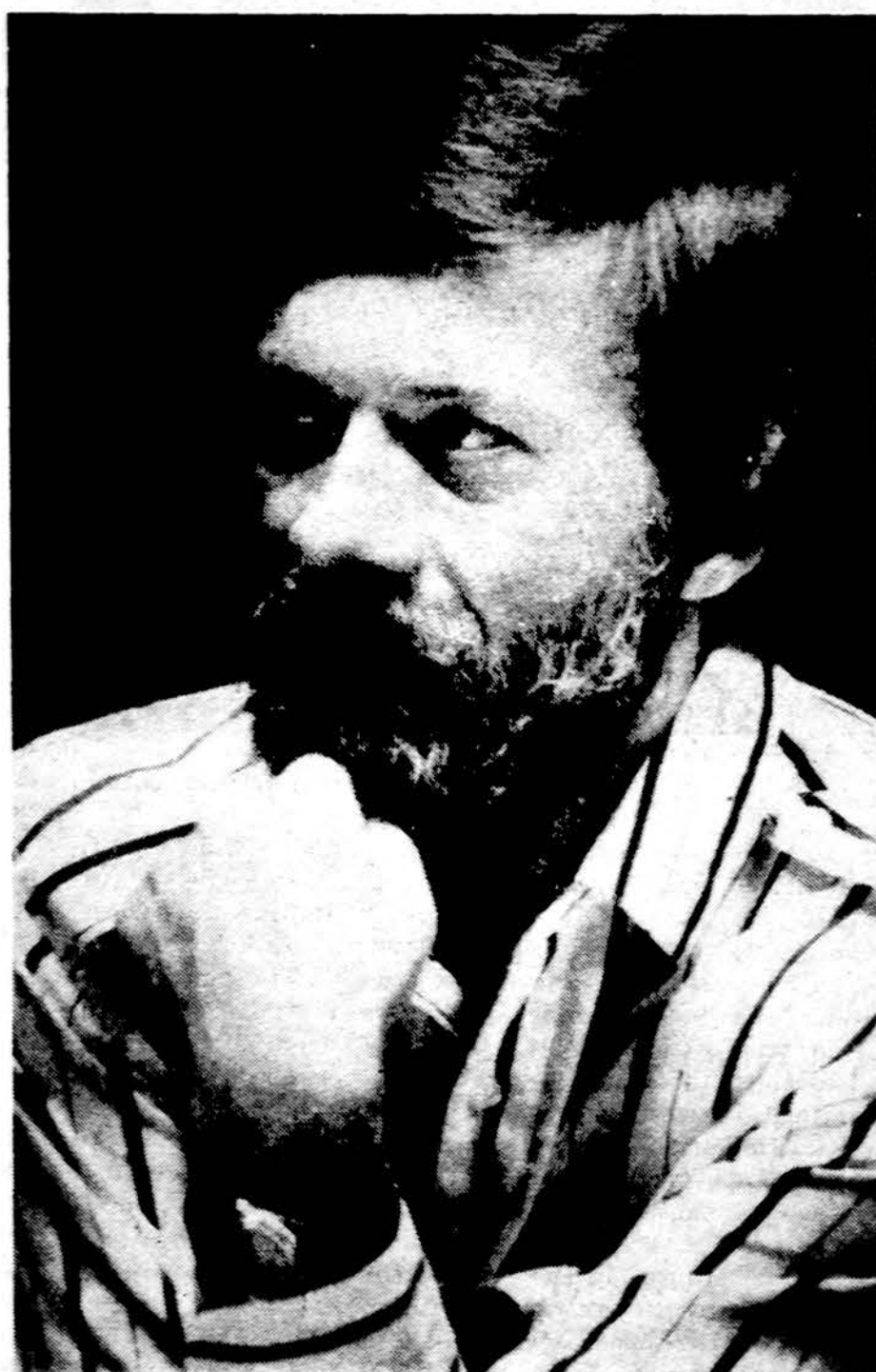
Poetas siekia iš to siauro erdvės/laiko uždarmo išsiveržti. Eilėraštyje „Tarp dviejų veidrodžių“ lyrinis herojus sako: *Mano mokytojas buvo paukštistilas kuris išskrido į dausas.*

Verždamasis į plačias Vakarų kultūros dausas, Jonynas savo įvairzdžiams naudoja įvairiausias kultūrinės užuominas (nuo klasikinio akmens liūto iki Kokosklos piešinio ir Walt Whitmano žolės). Tai atspirtis prieš kultūros uždarmą, o taip pat ir prieš visą ko praeinanumą ir vertybių eroziją (*Migdolai žydi; jie pradėjo vysti*). Poetas dažnai atsuka į klasiką ir į renesansą. Daug eilėraščių rašo klasikine eilėlavimo forma ir kuria beveik tobulus sonetus, kitokius griežtos formos kūrinius.

Ketvirtąjį Jonyno poezijos rinkinio *Tiltas ir kiti eilėraščiai* (1987) eilėse ryškūs atsikar-tojantys simboliniai motyvai, tai *upė ir tiltas*. *Upė* – kasdieninio gyvenimo tėkmė (ar Heraklito nuolat kintanti laiko upė). *Tiltas* per upę – tai poezija, ryšys tarp individualios vizijos ir „gyvenimo tikrovės“, tarp meninio žodžio ir „gyvenimo tiesos“.

Jonyno mėgiamiausias šiuolaikinis lietuvių poetas, Kornelijus Platelis, kaip tik neseniai rašė, kad „Poezija yra trumpiausias tiltas tarp tiesos ir žodžio, jėgos ir pavidalo“ („Būties ženklas“, *Literatūra ir menas*, 1989 m. birželio 3 d.).

Užtai Jonynas savo eilėraštyje „Where Are We Going Walt Whitman?“ išreiškia širdgėla,

Antanas A. Jonynas

Vytauto Maželio nuotrauka

kad per pastaruosius kelis dešimtmečius buvo nutrauktas ryšys tarp kūrybos ir gyvenimo tiesos: *sutraišė sunkiai ausuojančius sonkaulius tiltų; abejojančią širdį stengė paverst širdim abejinga*. Eilėraščio pavadinimas – Allen Ginsberg eilutė. Savo poezijoje Jonynas nuolat parafrazuoja kitų poetų tekstus, skolinasi jų eilutes. Cikle „Šešios Rainer Maria Rilkes eilutės“, ku-

riame jis parafrazuoja Rilkę, visi šeši eilėraščiai ironiškai pavadinami „Kurortas“ (I, II, III, ir t.t.). Tas pavadinimas primena Balio Sruogos pjesių knygą apie nacių kacetą – *Pajūrio kurortas*. Šiuose eilėraščiuose Jonynas irgi kalba apie kažkokias griežto režimo sferas – gulagą, psichiatrinę ligoninę ar kitokius „kurortus“. Tau tik užlaužia rankas ir eini tenai kur tikiesi išmok-

gumi. Idomu skaityti autobiografijas. Kiekvienas žodis, kiekvienas sakiny pulsuoja autoriatu patirtu gyvenimu. Ir kai verti paskutinį Kazio Pabedinsko autobiografijos *Nuo Plungės iki Maroko* puslapį, mintyse it kaleidoskope keičiasi autoriaus veikla, kelionės, laimės, nelaimės, rūpestiai, džiaugsmas, sielvartai – visas žmogiškų pergyvenimų spektras.

Inžinierius Kazys Pabedinskas yra žymus Nepriklausomos Lietuvos pramonininkas, išugdęs ir sumoderninęs Kučinskio-Pabedinskų tekstilės fabriką Plungėje. Tuoj po karo ilgą laiką vadovavo lietuvių pabėgėlių komitetui Kempteno stovykloje, Vokietijoje, o vėliau buvo tekstilės fabriko direktorium Maroke.

Plati ir kūryba autoriaus veikla, šviesus jo požiūris į gyvenimo problemas. Imi, žmogau, netikėti plačiai pasklidusiu mitu, jog pramonininkas bei prekybininkas, siekdamas susilaukti

siąs tiesos/ o tiesa vaikštinėja aprenpta chalatu ir dvelkianti chloroformu. Pabaiga yra pilna karčios ironijos: o šiaip jau gerai: gyveni nežinodamas nieko ir džiaugiesi kad nieko žinoti nenori“.

Sibiro tremties motyvas jau šiame rinkinyje sukauptas lemtingojo vagono įvaizdyje. Eilėraštyje „Baladė apie meilę“, kuriame jis parafrazuoja Achmatovą, Jonynas rašo: *virš rietuvėmis suverstų lavonų/ virš prakaitu kraujuojančių vagonų/ dangum praskries išimylėlių pora/ dangum kurio nėra*. O dar nespausdintame eilėraštyje „Pro vagono ratų bildesį“, kurį jis skaitė New Yorke, jis vėl rašo apie tuos išimylėlius, kurie *švelnioj birželio žolėje/ plevens kaip debesys ore*. Pabaigoj – vaizdo kontrastas: *klaikiausiam vasaros sapne/ nėsčia sesuo suriks ir išprotės/ užkaltame kaip karstas vagonė*.

Dabar Lietuvoje eilėraščio semantikai jau nebereikalinga ežopinė kalba. O vagonas jau tapo tremties paminklu. Bet daugelio Jonyno eilėraščių prasmė išryškėja tik santyky su kitų poetų kitados ištaisais žodžiais, nuskambėjusiais ritmais. Ir ne vien tik tai Platelio, Sruogos ir Rilkes ar Achmatovos posmuose, bet ir Mackaus, Venclovos, Whitmano, Goethės strofose ar kitur.

Kaip tvirtina literatūros mokslininkė, buvusi Algirdo Juliaus Greimo studentė Julia Kristeva, kiekvienas literatūrinis tekstas yra lyg kokia mozaika, susidariusi iš įvairių kitų, absorbuotų ir transformuotų tekstų. (Tai vadinama „intertekstualumu“.) Tokia absorbuotų ir „savo individualios poitinės vizijos transformuotų tekstų mozaiką samoningai ir spalvingai ryškina savo kūryboje Antanas A. Jonynas. Jis veda vidinį pašnekesį su kitais poetais, todėl jo poezijoje yra dialoginė įtampa ir daugiabalsiškumas.

„Broliai rudenį“

Aldonos Kaminskienės nuotrauka

Iš 1987 metų Lietuvių fotografų parodos Chicagoje, Čiurlionio galerijoje, kurios konkursine tema buvo „Metų laikai“ – Aldonos Kaminskienės fotografijos laimėjo III vietą.

Antanas A. Jonynas

NEMIRTINGOS SIELOS

Automobilis rieda priemiesčio gatve pilkuoja medžiai nusimetę lapų grimą šalikelėm drumsta lietaus srovė šiandieną mes vaidiname išsiskyrimą

aš nežinau ar tu gyva ar jau mirei ar aš esu ar nėr manęs tu rymai už lango dilgėlėm sužėlę patvoriai šiandieną mes vaidiname išsiskyrimą

šiandieną mes vaidiname išsiskyrimą dar posūkis ir tu pranyksi tuoj daugiau nė žodžio vėl lynoti ima raudonas skėtis rankoj sulenktoj

šiandieną mes vaidiname išsiskyrimą mes aišku susitiksimė rytoj?

UPĖ TEKA APAČIOJE

Amžių suraukšletam grindiny naktį aidai žingsniai purvini veidrodį mėnulio atspindėje švyti aptrupėjusios tarpvarčių raudonos plytos miega liūtas tamsoje

lėtai nuo šlaito susiglamžiusi išimylėlių porėlė nusileidžia upė svidina kaip kaulus baltus akmenis tik užuolaidų blakstienos motosi pro lango akinius

darbas baigėsi ir prasidėjo šventė girtas sargas muša sugyventinę iš balkono paleista nubrėžia lanką cigaretė pusrūsy užgستا lempa

girdisi kačių vaikų ir moterų vaitojimas tarpmiestinio traukinio gaudimas tolimas senis skaito laikraštį palikęs praviras duris liūtas miega tamsoje nakties ir liepos vidury

KURORTAS III

Išėjęs į miestą Mačiau: ligininės Mačiau žmogų spardanti moterį: ji glamonėjo jo kojas

o kas galų gale iš to kad gyveni: kaip už viską dėkingas debilas kaip skuduras kaip nesvari mazgotė bet net ir tai nesvarbu užlaužia rankas ir eini tenai kur tikiesi išmoksiąs tiesos o tiesa vaikštinėja aprenpta chalatu ir dvelkianti chloroformu

o šiaip jau gerai: gyveni nežinodamas nieko ir džiaugiesi kad nieko žinoti nenori

ALKANAS MĖNUO

Tamsi naktis tik ties mumis mėnulis ryjantis pasaulį akimis

kalvos viršūnėj ant aukščiausios vietos su kastuvu sustingęs duobkasio skeletas

iš mirusiųjų žemės naktinis dvelkia vėjas tačiau mėnulis stebi kaip glaudžiasi gyvieji

tamsi naktis tai ties mumis mėnulis ryjantis pasaulį akimis

KAPAS

Aš negirdėjau paukščio kur skardeno šakoto medžio vėsiuje paukšnėj aš sunkiai gyvenau kiekvieną dieną kiekvieną valandą nuritindamas sunkiai

kilau į savo amžiną Golgotą apkalta savo baimės grotomis galvodamas kad laisvė tai beprotnamis kuriam nebaudžiama už tai kas pagalgvota

aš gyvenau tarsi dar daug turėčiau gyvenimo kurį įveikti reikia pasižiūrėti vaike

dabar virš šito mažo žemės režio nebeskardena paukštis ir iš nieko saltinis trykštantis i niekur bėga

PRO VAGONO RATŲ BILDESĮ

Tu dar regėsi kaip pušų teptukai piešia danguj neryškius debesis viršum išimylėlių kurie švelnioj birželio žolėje plevens kaip debesys ore

o mes jau būsime toli

tu dar regėsi kaip trobų stogais nuslysta spinduliai vakariai glostantys abu išimylėlius kurie pažinę meilę tobulai plevens kaip debesys ore

o mes jau būsime toli

o mes jau būsime taip toli ta tolima taip greit artės kaip susapnuot net negali klaikiausiam vasaros sapne nėsčia sesuo suriks ir išprotės užkaltame kaip karstas vagonė

tu dar regėsi dar regėsi dar regėsi

(Paskutiniai du eilėraščiai iki šiol dar nėra buvę spausdinti.)

Akcentai

ALEKSANDRAS RADŽIUS

Gausiai rašė mūsų spauda apie poeto Bernardo Brazdžionio triumfą Lietuvoje, kur plūdo žmonių minios jo žodžio klausytis. Dabar jau rašo ir asmeniškai laiškei iš Lietuvos:

„...Juk aš nežinojau nei Brazdžionio, nei jo kūrybos. O dabar seku per televiziją viską, ką apie jį rodo, skaitau, o antradienį buvau Kauno sporto haleje, kur vyko susitikimas su Brazdžioniu. Aš klausiau ir verkiau, širdis buvo kupina džiaugsmo ir pasididžiavimo dėl to, kad ir aš esu lietuvi! Kaip gaila, kad neatsivečiau iš Jūsų knygų Brazdžionio. O ir kitų lietuvių... [poetų – A.R.]“

Pastaruoju metu mes vis daugiau sužinome apie išsivijęs rašytojus, poetus. Mes juos sau naujai „atrandame“, nes beveik nieko nežinojome anksčiau. Aš Jums dėkinga, kad įdavėte juostelę su lietuvių poetų eilėmis. Nesu literatūros žinovė, tačiau širdimi jaučiu grožį, švelnią lyriką ir jautriai į ją reaguojau“. Laiško autorė prieš metus lankėsi pas savo gimines Amerikoje ir turėjo progos šiek tiek susipažinti su Bernardo Brazdžionio ir kitų išsivijusių poetų kūryba. Bet iš tikrųjų visu pločiu ir gelme Brazdžionis jau atsikleidė tik Lietuvoje. Veni, vidi... * * *

Šiuo metu Lietuvoje leidžiamame katalikiškos minties leidinyje *Tikėjimo žodis* akį ir širdį pagavo mintis: „Šventas Raštas – tai KNYGA, kaip žmogui tapti žmogumi“ (1989.I.1, p. 7). Parafrazuodami tą sakinį, galėtumėm pasakyti: autobiografija – tai knyga, kaip žmogus tampa žmo-

Ir nuo Maroko iki Plungės... Inžinierius Kazys Pabedinskas šių metų vasarą lankydams Lietuvoje, sugrįžo ir į Plungę, kur apžiūrėjo Nepriklausomybės laikais turėtą savo lino audinių fabriką.

Antro kaimo gastroliniai spektakliai

MYKOLAS DRUNGA

Antras kaimas — pirmasis iševijos meninis kolektyvas, gavęs kvietimą gastroliuoti Lietuvoje. tik lig šiol dar nesuspėjęs juo pasinaudoti. Po ilgesnio prisirengimo antrakaimiečiai pagaliau į „krajų“ vyksta lapkričio pradžioje, veždamiesi dvi skirtingas programas, kurias kelionės išvakarėse sumanė parodyti ir Chicago publikai. Pirmosios programos spektaklis įvyko jau rugsėjo 30 dieną Jaunimo centre, a antrąją matėme praėjusį savaitgalį Playhouse scenoje.

Iš didžiulio, per 25 gyvavimo metus sukaupto repertuaro mūsų linksmūnai atsirinko tai, kas, jų nuomone, Lietuvoj geriausiai „praeis“. Norisi, žinoma, pataikyti, bet manyčiau, kad nereikia šia prasme persijaudinti. Inteliģentiškas Lietuvos žiūrovas juk suprast, kad atvyko svečiai iš kito pasaulio su savitomu humoro tradicijom, ir bus iš anksto pasiruošęs gal ir ne kiekvieną niūnąsą visu šimtu procentų įvertinti taip, kaip atlikėjai to norėtų. Jeigu Antras kaimas kartais Lietuvai pasirodytu kaip „keistas paukštis“ — į sveikatą, nes naminių žvirblių jau ir taip pakanka. Galų gale ir čia „Amerikėj“, savam kieme, publika ne visas antrakaimiečių išdaigas priima vienodai: kas viena žiūrovą verčia besikvatojantį iš kėdės, kitam tik skilvį apverčia, o trečią palieka visiškai abejinga, tarsi stabo ištiktą.

Rugsėjo 30 dieną spektaklis susitapo su populiariu jaunuolių vestuvine puota, todėl pas antrakaimiečius žmonių atėjo labai nedaug. (Stigo ir intensyvesnės reklamos). Tie, kurie atėjo, vis dėlto buvo pavaišinti ne tik sceniškai, bet ir fiziškai — gero rosbifo su kugeliu pavidalu. Gal dėl to, kad spektaklis vyko „virškinimo sąlygomis“, o gal ir dėl to, kad negausios publikos daugumą sudarė rimti žmonės (tik prie vieno kito stalo sėdėjo po kelis nerimtus). — Antras kaimas tą vakarą nesulaukė tiek katučių, kiek buvo jų nusipelnęs.

Prie šių priežasčių pridėjau dar ir trečią — Jaunimo centro didžiosios salės erdvę. Antrakaimiečiai jos neužpildė. Tą patvirtino visai kitas spūdis, sukeltas jų spalio 21 dieną pasipardymo Playhouse teatralio salikėj. Čia jie nardė kaip žuvys upokšnyje, čia — viskas ant delno, čia kiekvienas jų normalus kalbėjimas buvo girdėtis, kiekvienas sūkavimas draskė ausis, kiekviena raukšlė šoko tiesiai į akį. Antras kaimas — kamerinis (taigi kambarinis) kolektyvas, reikalingas būdos, nedaug ką didesnės už juos pačius.

Kai kas sakytu, kad ir abiejų programų humoristinis krūvis nelygiai stiprus. Man irgi šiek tiek labiau patiko antroji, nors ir pirmosios nemesčiau per tvorą. Pirmoji, vardu „Istorijos parašėse“ — daugiau išsiviskai lietuviška, antroji, pavadinta „Leguminiscum tuti fruti“ (tai neva lotyniškai, nors nepareitų pro nė vienos tos kalbos mokytojo raudoną pieštuką). — daugiau bendražmogiška, tik irgi, kur galima, užkabinta ant lietuviškų (ypač „tarybinių“) kabliukų. Pirmoji programa, sakyčiau, Lietuvos žiūrovui turės daugiau „pažintinės“ vertės, nes atskleidžia daugelį iševijos gyvenimo (buvusio, esamo ir būsimos) momentų, bet, žinoma, ne iš paradinės, o iš „užpakalinės“ pusės. Čia gal ir bus daugiausia klausukų bei spėliojimų, ką tai reiškia, kaip jų buvo ir kai kuriems jaunesniems čionykščiams žiūrovams, nepatyrusiems DP stovyklų Vokietijoje ar pirmųjų Amerikon atsikrausymo metų egzistencijos, kurios vaizdeliai sudarė beveik visą tos programos pirmąją dalį. Antroji tos pačios (t.y. pirmosios) programos dalis — maždaug iševijos

Dalis Antro kaimo kolektyvo: seniūnė Vidą Gilvydienę ir prievaizdą Algirdą Tita, Antaną Vaitkus, Jūrą Jaktę, Edvardą Tuskenį, Eugenijų Buteną ir Indrę Toliuštę, tardami: „Juokingi esame ne mes, juokingas yra gyvenimas“.

dabartis ir (numanoma) ateitis, lygia greta ir šiandieninės Lietuvos tikrovė (ir vėlgė — ne atgimstančioji, o jos stagnacinė papilvė). Jei Lietuvos žiūrovas kvatosis, tai turbūt daugiausia iš šitosios dalies škiečiu, o taip pat ir iš visos antrosios (Playhouse teatre rodytos) programos, kurion daugiau nei pirmojon sudėti antrakaimiečių klasiškieji šeimyninių santykių, meilės istorijų, buitinio gyvenimo vaizdeliai, kalbantieji universalia žmogiškios patirties komizmo kalba.

Abidvi programos kartu sudėjus, gauname arti 70-ies gabaliukų mozaiką, iš kurios atskirai įvardinti tai, kas šmaikščiausia, beveik neįmanoma. Lengviau jau būtų suminėti tuos kelis vaizdelius, kurie gal mažiau pavykę. Bet šįkart nesileisime tuo klausimu į ilgas kalbas, nes apie tai jau platokai rašyta ryšium su 1988 metų jubiliejiniu vakaro repertuaru, kuriuo abi į Lietuvą vežamos programos kaip tik daugiausia ir remiasi. O toji jubiliejinė programa savo ruožtu apšiai sėmėsi iš labiausiai nusisekusių gabalų, Antro kaimo statytų praityje. Tad šiais metais, be vieno kito papildymo ar perdurbimo, čionykščiai žiūrovai repertuarine prasme daug ko naujo nepamatė.

Linkint Antram kaimui gero vėjo, negalima jo palydėti į Lietuvą be gero žodžio specialiai apie tai, kas sudaro kolektyvo stiprybės pagrindą. Turiu omeny būtent aktorius. Jų visų darbas — pasigėrėtinas, tiek individualios charakterizacijos, tiek bendros sąveikos atžvilgiu. Nežinau kito tokio iševijos sceninio kolektyvo, kuriame visi be išimties vaidintojai būtų tokie igudė ir įtaigūs. Be abejo, antrakaimiečiams padeda ta aplinkybė, kad kiekvienas spektaklio metu vaidina labai daug rolių. Tad jei vienam vaizdeli kuriam nors aktoriumi kas nors ne visai pasiseka, galima čia pat atsigrębti tolimesniuose numeruose, tuo būdu išlaikant bendrojo lygio aukštumą. O tas kiekvieno antrakaimiečio bendras aktorinis lygis ir yra labai aukštas. Visi jie tai pasiekė kietu darbu prievaizdos Algirdo T. Antanaičio teatrinės mokyklos suole, o vienas kitas turi ir papildomą dovaną išsiaukti šypsni vien savo fiziniu pasirodymu scenoje (Eugenijus Butenas ir Romas Stakauskas, dažnai Alida Vitaitė,

gramoj) ar (antrosios programos šeimyninėse scenose) į „vištelės“ (daugiausia Gilvydienės) sumindžiota „gaidelį“. Faktas, kad Stakauskas šiuo metu gyvena didelės asmeninės bėdos (ligos) šešelyje, jo tipažams kaip tik suteikė nemeluoto „juoko pro ašaras“ pobūdį, ir jis spalio 21 dieną spektaklio pabaigoje susilaukė didžiausių publikos ovacijų. Galop, nerimtų charakterių sėbrystėje reikia ir vieno (tariamai) „rimto“: šitokias roles (bet ne tik jas) puikiai suvaidino Juozas Kapačinskas, turįs, kaip ir Butenas, neeilinį sugebėjimą išlaikyti veiksmo įtampą.

Baigiant, viena kita kritiškesnė pastaba. Visu aktorių gera dikičia (teksto artikuliacijos ir projektavimas), bet lietuviškų garsų tarimas daug kur (ir galbūt neišvengiamai) rodo amerikietiško liežuvių įtaką. O tas liežuvis niveliuoja mūsų kalbos priegaides, dvibalsius, skirtumą tarp kietųjų ir minkštųjų priebalsių, kartais, susijaudinimo ikarstyje, net ir galūnes. Beveik visai be priekaištų šiuo atžvilgiu išėjo tik Jaktėtytei ir Gilvydienė. Kita vertus, pastaroji, kaip ir keli kiti, trupčiuką per daug klivinėjo už teksto. Gal tai tik momento įtampos išdava, o gal (Riškaus atveju) dar ir ne visiškai įsisavinto teksto.

Antras kaimas naudojami ir aktorių (bei prievaizdos) iš anksto įkalbėtai įrašais. Ypač Jaunimo centro spektaklyje jie daug kur skambėjo dusliai, nepakankamai ryškiai, lyg per vandenį. Ar tai dėl to, kad jie įrašyti per toli nuo mikrofono, ar dėl dažno vartojimo jau apdėvėti, ar nepritaikyti didelės salės aidinčiai akustikai? (Mažoji Playhouse salė antros programos įrašai skambėjo švariau, bet irgi ne taip vaishkiai, kaip per mikrofoną ar tiesiai iš burnos einantis žmogaus balsas.)

Galop, pirmojoj programoj ant ekrano projektuojamas skaidres reikėtų išlaikyti ilgiau, kad jos nepražūtų taip greitai (dažnai net nebuvo galima spėti perskaityti jų antraštinių tekstų) ir kad nebūtų tokių ilgų baltų plėmų pauzių tarp skaidrinio inartaro ir sekancijos gyvo vaizdelio. Šiaip apšvietėjo (Juozo „Sid“ Ulevičiaus) darbas vyko sklandžiai. Taiškai parinkta muzika ir garsus tvarkė Vincas Lukas, sukūręs ir iškalbingą plakata.

Kaip Antram kaimui seksis Lietuvoj, neabejotinai patirsime iš tenykštės spaudos. Žinome, kad broliai ir sesės tėvynėje jau seniai neturėjo progos atsileisti tiesioginiu, nemaskuotu juoku — tuo tyru, paprastu „juoku del juoko“, kuris yra kiekvieno žmogaus teisė. Antras kaimas kaip tik jiems padės šį istorinį deficitą išlyginti. O iš tėvynės sugrįžę ir naujais išpučiais (gal ir tekstais) sustiprinti, antrakaimiečiai kitais metais gal ka nors visiškai šviežio, dar nematyto parodysi ir mums?

Česlovas ir Jūrąte Norvaišai šoka vienoje Lietuvos estradoje.

Jūrąte ir Česlovas Norvaišai vėl Chicagoje

Lapkričio 3 dieną, penktadienį, 8 v.v., Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje įvyks neeilinio pobūdžio programa. Tai paskaita apie balinius šokius ir jų demonstravimas. Šią programą atliks pasižymėję, pasaulyje žinomi šokėjai, daktarė Jūrąte ir daktaras Česlovas Norvaišai iš Kauno.

Programoje šokėjai publiką supažindins su estradiniais šokiais ir jų išsivystymu Lietuvoje, demonstruos puotų šokius — lėtą valsą, tango, lėtą fokstrota, Vienos valsą ir „kvikstepą“. Po to, jie dar pamokys susirinkusiuosius šokti. Jų šūkis: „Moki vaikščioti — gali šokti“! Visa programa vyks kabaretinėje atmosferoje.

Jūrąte ir Česlovas Norvaišai šoka nuo 1963 metų ir vienuolika metų yra Lietuvos estradinių šokių čempionai. Abu yra šokių mokytojai Kaune, šokių klube „Sūkurėje“. Dalyvavo daugelyje pasaulinių konkursų. Jūrąte — gydytoja, Kauno medicinos instituto docentė. Česlovas — irgi gydytojas; šiuo metu domisi sporto medicina ir jos pritaikymu balinių šokių atlikėjams.

Šis bus Jūrątes ir Česlovo Norvaišų jau antras pasirodymas Chicago lietuvių tarpe. Jie čia koncertavo prieš trejus su puse metų, ir jų programa sutraukė daugybę žiūrovų bei sulaukė palankių atsiliepimų mūsų spaudoje.

Livijos Lipaitės menas

Kai 1983 metais Chicagoje vyko Pasaulio lietuvių dienos, dešimties dienų šventė, įvairūs renginiai, suvažiavimai, seimai, jaunieji menininkai University of Illinois at Chicago patalpose suruošė dailės parodą. Parodoje savo kūryba, skulptūros-keramikos darbai ypač išsiskyrė jauna menininkė iš Los Angeles Livija Lipaitė. Po to jos darbų nuotraukų matėme *Drauge, Aiduose, Metmenyse*, gal dar kitur. Individuali jos darbų paroda buvo tik pakelį į namus vieną sekmandienį Omahoje, Nebraskoje.

Apie Liviją Lipaitę mūsų spaudoje dar mažai rašyta. Ji gimusi ir užaugusi Lietuvoje, Kaune, mokytojų šeimoje. Ten ir gimnazija baigė, o meną studijavo Uzbekijoje, Taškento Teatro ir dailės institute. Pasirinko skulptūrą ir keramiką. Veliau studijas tęsė Vilniaus Dailės institute. Į Jungtines Amerikos Valstybes atvyko 1975 metais ir čia studijavo dailę California State University at Long Beach. Čia 1980 metais išgijo Bachelor of Fine Arts ir 1982 metais Master of Fine Arts laipsnius. Jos darbai susidomėjo amerikiečių meninė publika, ir nuo 1978 metų ji yra turėjusi parodas savo universitete bei šalia jo — Long Beach, Santa Ana, Los Angeles ir kitur. Darbai buvo įvertinti premijomis. Kadangi menininkė gerai pažino orientalinį meną, tai ir jos darbuose, įvairuose lipdiniuose, figūrose, lentelėse atsisipindi Oriente architektūra ar ornamentika.

Vasario 16 gimnazija Vakarų Vokietijoje Liviją Lipaitę labai gerai pažįsta. Ji tenai porą metų dėstė meną ir padėjo prižiūrėti bendrabutį.

Spalio mėnesio pabaigoje Livijos Lipaitės darbų paroda vyksta New Yorke, o po to bus perkelta į Chicago. Lapkričio 3-5 dienos savaitgalį paroda bus rodoma Chicago Jaunimo centre, Čiurlionio galerijoje. Parodos atidarymas bus penktadienį, lapkričio 3 dieną, 7:30 v.v. Tai bus reta programa pamatyti skulptūrą bei keramiką, „kitokį“ meną, nei esame pratę matyti šioje gražioje galerijoje. Progos negalima tylomis praleisti jokiū būdu. Tokie darbai, kaip Livijos Lipaitės, sunkiai kilnojami, ir greit panašios parodos nesulauksime.

Č. G.

- Algirdo Landsbergio dramos „Penki stulpai turgaus aikštėje“ premjera Lietuvoje vyksta šiandien, spalio 28 dieną, Kaune. Pokario Lietuvos partizanų kovų motyvais parašytą veikalą režisuoja Vytautas Balys.
- Klaipėdos dramos teatre šiuo metu statomi du iševijos dramaturgų vienaveiksmai — Kosto Ostrausko „Lozorius“ ir Algirdo Landsbergio „Sudiev, mano karaliau“.

Akcentai

(Atkelta iš 3 psl.)

beluga banginis. Gaila vargšelio. Smagus ir linksmas buvo. Spaudoje pasirodė balsų, kad jis nugaišęs iš nostalgijos, pasiilgęs okeano platybų, kad visi gyvuliai zoologijos soduose ir akvariumuose esą uždaryti, kaip kalėjimuose, prieš jų pačių valią. Taigi gyvuliai tampa dar viena tautine mažuma, kurios teisės turi būti apsaugotos. Tikriausiai dėl to turime gyvulių teisių gynėjus (Defenders of Animal Rights). O Eric Chaisson, vienas iš Erdvės teleskopo mokslinio instituto Baltimorėje direktorių, *Astronomy* žurnalo šių metų vasario numeryje ėmė ir parašė: „Darvinizmas pradėjo revoliuciją, išlaisvindamas mus iš tikėjimo, kad žmogus iš esmės skiriasi nuo kitų gyvybės formų“. Taigi esame išlaisvinti iš žmogiškumo.

***

To paties žurnalo skaitytojas Peter Andre iš Seattle miesto ruggpjūcio numeryje pavadino Eric Chaisson argantą, nes jis nejučias skirtumo tarp savęs ir gyvulėlio. Astronominis galvojimas, anot Andre, jau kuris laikas sistemingai išjungias Dievą ir žmogų iš astronominių problemų svarstymo. Dievo paneigimas vedas į kartojimą beprasmiu ritualo formulių („ge-whiz mumbo jumbo“), kuriomis charakteringas esąs Chaisson straipsnis.

Gal ir taip. Juk dirbtinės logikos konstrukcijos nieko neįrodo. Lieka neatsakyti klausimais: iš kur visata? iš kur pasaulis? iš kur žmogus? iš kur gyvulėlis? O tada iš širdies gelmių ataidi poeto žodžiai:

*Iš Tavo rankos, Dieve, gaunu savo ryta,
Iš Tavo rankos ir šviesi darbų
diena...*

Bernardas Brazdžionis

***

Kaži, kaip su ta senute Halley kometa, kuri prieš trejetą su viršum metų tiek triukšmą, tiek susijaudinimo sukėlė Žemės planetoje? Astronomai skelbia, kad ji jau nukeliavusi per pusantro milijono kilometrų tolyn nuo Saulės. Turėtų būti kur nors už Saturno orbitos.

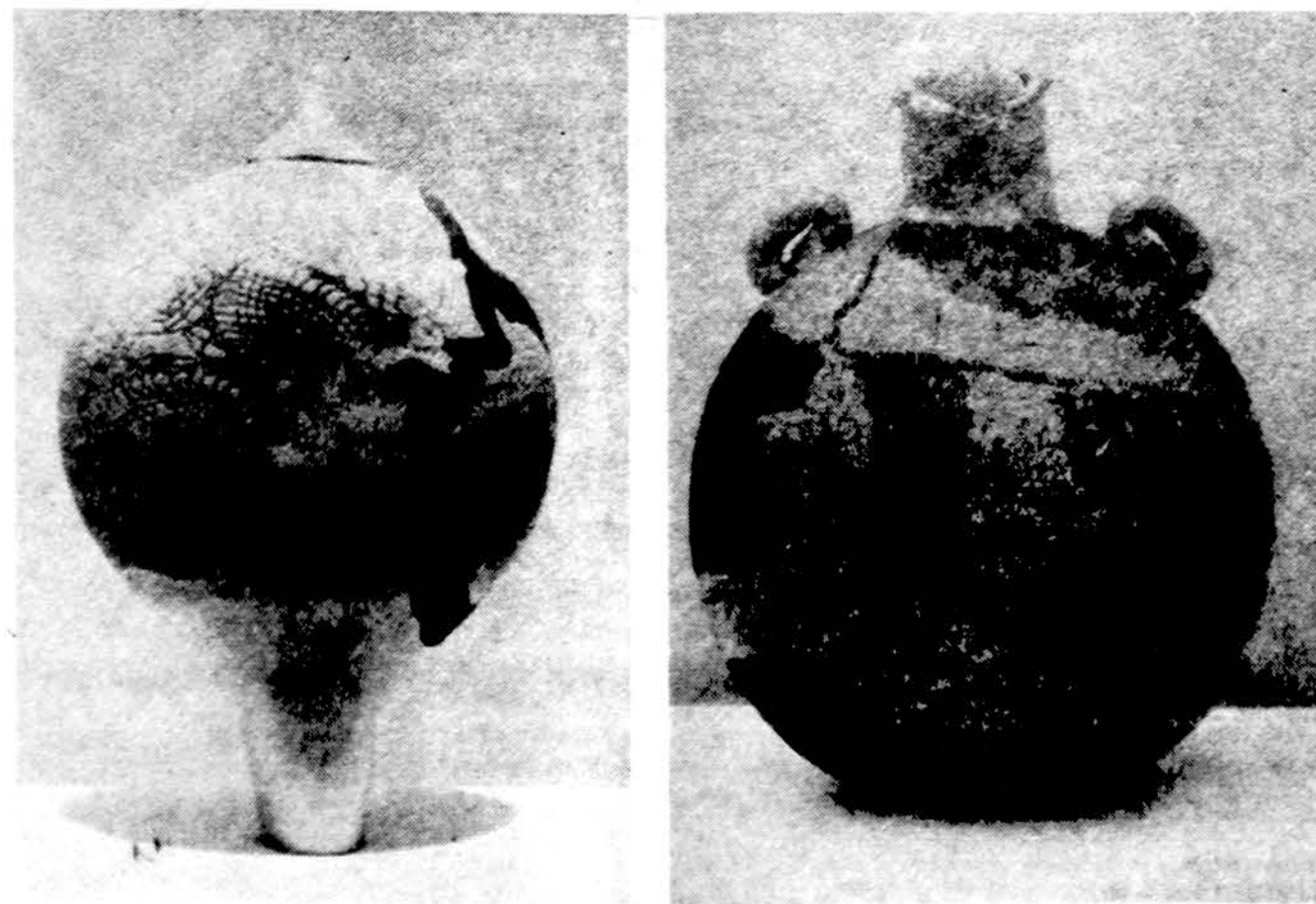
Kometa vis dar aktyvi. Vis dar nepasidavus kosminiam šalčiui. Ją vis dar kaitina Saulė, dėl to ji vis dar išsispusė į didžiulę komą (garuojančių dujų ir dulkių apvalkalą), kuri besanti didesnė negu pusės milijono kilometrų skersmens. Ji vis dar puikuojasi kometinė uodega, bet jos lengvai nepamatysi: kometos ryškumas labai, jau labai menkas. Vos 23.5. Reikia galingo teleskopo ir elektroninių stiprinimo prietaisų. Kaip ten bebūtų, bet Halley kometa dar gyvuoja ir žada ateinančiame šimtmetyje mūsų provaikčius aplankyti.

„Nacionalistinės“ politikos krizė

(Atkelta iš 2 psl.)

Kun. Alfonsas Svarinskas (Lietuva) padėjo šio simpoziumo organizatoriams sakydamas, jog mums visiems yra didelė pagalba, kad mūsų kova už demokratiją ir laisvę yra pakeliama į tarptautinį lygį. Jis patvirtino, kad Ukrainoje ir Gudijoje padėtis iš tiesų yra labai tragiška. Vakarams turėtų būti gėda dėl to, kad jie gina tik atskirus žmones ir visai abejingi ištisoms tautoms. Toliau kun. Svarinskas, papildydamas Vytauto Skuodžio pranešimą, parodė lietuvių tautos kovos už laisvę ir tikėjimą krauju ir ašaromis nulaistytą kelią per visus sovietinės okupacijos ir aneksijos dešimtmečius. Didelis yra laimėjimas, kad dabar Lietuvoje sugrauti visi stabai: marksizmu-leninizmu dabar niekas nebentiki ir visi dabar žino, kad iki šiol buvome maitinami vien melu.

(Pabaiga ateinantį šeštadienį)

Livijos Lipaitės keramikos darbai iš serijos „Lopinėliai“: kairėje — žemas deginimas, komerciniai pogržūriniai dažai, dešinėje — druskos dešinimas.